

A close-up photograph showing a person's hand inserting a white ballot into a grey ballot box. The ballot has the text 'V. IZBORI' printed on it in bold, black, sans-serif capital letters. The ballot box has a slot for the ballot and a small, colorful, circular sticker on its front.

V. IZBORI

ŠTO SU IZBORI

IZBORI – politički postupak kojim **državljeni** biraju predstavnike u predstavnička tijela

- proces **legitimiranja** vlasti
- način na koji narod iskazuje svoju **suverenost**
- izbori **ne moraju** biti demokratski (*npr. izbori u Jugoslaviji*)
- demokratičnost izbora se očituje dva kriterija:
 1. **višestranačje**
 2. **biračko pravo**

BIRAČKO PRAVO

- pravo da se bira i da se bude biran
- **PASIVNO** biračko pravo – političko pravo koje omogućuje pojedincu **da glasuje na izborima**
- **AKTIVNO** biračko pravo – političko pravo koje omogućuje pojedincu **da bude kandidat na izborima**

BIRAČKO PRAVO

- **tko ima biračko pravo:**

- svi punoljetni državljani RH koji su uvršteni u **birački popis**

- **tko nema biračko pravo:**

- osobe koje su sudskom presudom lišene građanskih prava (građanske časti)
 - građani koji su izgubili poslovnu sposobnost ili su pod starateljstvom (od 2012. godine imaju biračko pravo)
- djelatne vojne osobe, namještenici u oružanim snagama, veleposlanici, konzuli **imaju pasivno pravo glasa (mogu birati)** ali se **ne mogu kandidirati** na izborima (aktivno)
 - *A što je s pravom glasa žena? Novi Zeland ili Švedska?*

BIRAČKO PRAVO

Ustav RH

Članak 45.

Hrvatski državljani s navršenih 18 godina (birači) imaju opće i jednako biračko pravo u izborima za Hrvatski sabor, Predsjednika Republike Hrvatske i Europski parlament te u postupku odlučivanja na državnom referendumu, u skladu sa zakonom.

Zakon o registru birača

Članak 64.

Osobe koje su do stupanja na snagu ovog Zakona pravomoćnim rješenjem nadležnog suda u potpunosti lišene poslovne sposobnosti, smatrat će se biračima te će se upisati u registar birača.

BIRAČKO PRAVO ŽENA *(izvor Wikipedia)*

- **1776.** – New Jersey (*ukinuto 1807.*)
- **1838.** – Otoci Pitcairn (Oceanija)
- **1861.** – Južna Australija (*Jedino žene s imovinskim cenzusom na lokalnim izborima, opće pravo glasa 1894.*)
- **1862.** – Švedska (*jedino na lokalnim izborima, glasovi rangirani nakon poreza, opće pravo glasa 1919.*)
- **1893.** – Novi Zeland (*uključujući Maorke, iako im je zapriječeno aktivno biračko pravo.*)
- **1894.** – Južna Australija (*ženama je dano pravo da se biraju u parlament*)
- većina zemalja nakon Prvog ili Drugog svjetskog rata
- **1945.** – Hrvatska

Kronologija ženskog prava glasa (20. 11. 2017.):

http://sh.wikipedia.org/wiki/Kronologija_%C5%BEenskog_prava_glasa

BIRAČKO PRAVO U DEMOKRACIJI

BIRAČKO PRAVO U DEMOKRACIJI

OPĆE

državljanstvo

punoljetnost

mentalna

spособnost

poslovna

spособnost

JEDNAKO

svi birači imaju
jednako pravo
glasa

**svaki glas vrijedi
jednako**

*„jedan čovjek,
jedan glas“*

IZRAVNO

birači biraju
neposredno, tj.

**sami se
odlučuju** za
političku opciju

**svatko glasuje u
svoje ime**

TAJNO

podatci o tome
tko je za koga
glasovao

**moraju ostati
nepoznati**

podatci o tome
tko je izašao na
izbore su **javni**

Članak 72.

Hrvatski sabor ima najmanje 100, a najviše 160 zastupnika koji se, na temelju općeg i jednakoga biračkog prava, biraju neposredno tajnim glasovanjem.

VRSTE IZBORA

(s obzirom na pravo glasa)

KOMPETITIVNI

- **potpuna sloboda izbora**
- opće, jednako, izravno i tajno glasovanje
- konkurencija među strankama
- **nema povlaštenih stranaka**
- demokratski sustavi

POLUKOMPETITIVNI (SEMIKOMPETITIVNI)

- **ograničena sloboda izbora**
- ne postoji sloboda medija, ograničena sloboda govora...
- **postoji jedna ili nekoliko povlaštenih stranaka**
- autoritarni sustavi

NEKOMPETITIVNI

- **ne postoji sloboda izbora**
- **jednostranački sustavi**
- samo podobni kandidati budu izabrani
- **nema konkurencije**
- totalitarni sustavi

GLAVNE VRSTE IZBORA

(s obzirom koga i za što se bira)

PARLAMENTARNI

izbori za zastupnike
u **zakonodavna
tijela** (*parlament*)

PREDSJEDNIČKI

izbori za **državnog
poglavara**
(*predsjednika*)

LOKALNI

izbori za tijela i
**dužnosnike na
lokalnoj razini**
(*gradonačelnik,
članovi gradskog
poglavarstva i sl.*)

IZBORNI SUSTAVI

IZBORNI SUSTAV – skup **dogovorenih pravila** o načinu pretvaranja glasova u predstavničke mandate

– „*krojenje izbornih jedinica*”

– **VRSTE IZBORNIH SUSTAVA**

– **VEĆINSKI** (*apsolutne ili relativne većine*) – *predsjednički*

– **RAZMJERNI** (proporcionalni)

– sustav izbornog količnika

– **D'Hondotov sustav** – *parlamentarni izbori*

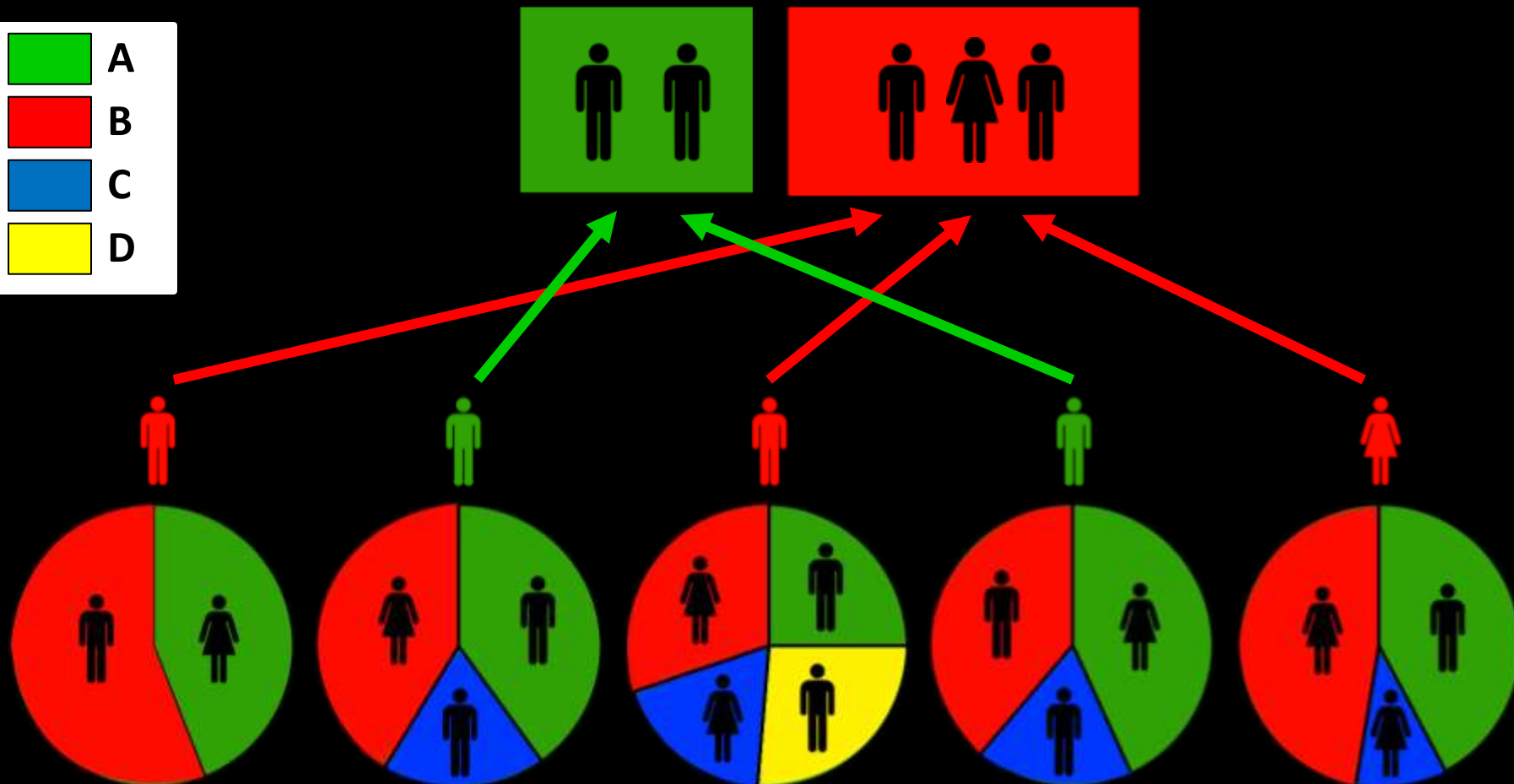
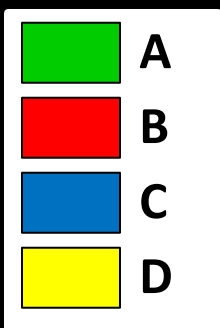
– Badenski i Hereov sustav

– **MJEŠOVITI**

VEĆINSKI IZBORNI SUSTAVI

izborni sustav u kojem mandate **dobiva ona stranka** (ili kandidat) **koja je osvojila većinu glasova**

- kada se bira samo jedna osoba (*npr. predsjednik države ili gradonačelnik*) onda je ovo jedini mogući oblik izbornog sustava
- dvije podvrste većinskog izbornog sustava:
 - sustav **RELATIVNE VEĆINE** – pobjedu odnosi ona stranka (ili pojedinac) koja ima **najviše glasova u odnosu na druge**
 - sustav **APSOLUTNE VEĆINE** – pobjedu odnosi ona stranka (ili pojedinac) koja osvoji **više od pola glasova** (50% + 1 glas)



1. Izborna jedinica	2. Izborna jedinica	3. Izborna jedinica	4. Izborna jedinica	5. Izborna jedinica
B = 60% A = 40%	A = 40% B = 33% C = 27%	B = 37.5% A = 25% C = 12.5% D = 25%	A = 45% B = 33% C = 22%	B = 49% A = 33% C = 18%

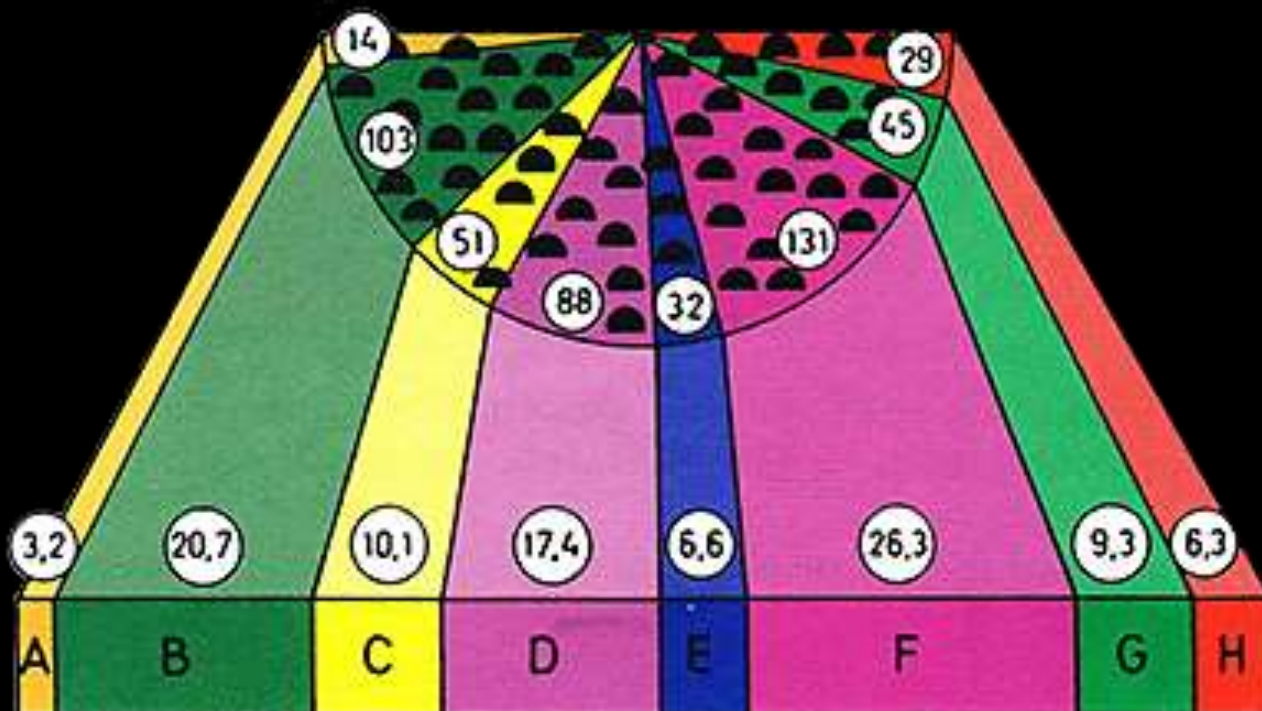
RAZMJERNI IZBORNI SUSTAV

- izborni sustav u kojem mandate dobivaju stranke **prema omjeru dobivenih glasova**
- **IZBORNI PRAG** – minimalni postotak glasova koji neka stranka mora dobiti u nekoj izbornoj jedinici da bi uopće sudjelovala u podjeli mandata
 - u Hrvatskoj je izborni prag **5%**
 - bez izbornog praga, u parlamentu bi sudjelovalo previše stranaka i bilo bi teško sastaviti stabilnu vladu

RAZMJERNI IZBORNI SUSTAV

BROJ MANDATA (MJESTA) U PARLAMENTU

POSTOTAK
GLASOVA



STRANAČKE LISTE



SUSTAV IZBORNOG KOLIČNIKA

Izborna jedinica bira 10 zastupnika

$$\frac{\text{ukupno glasača} \quad (10\,000)}{\text{broj zastupnika} \quad (10)} = \text{izborni količnik} \quad (1\,000)$$

	broj glasova	ukupno glasova • izborni količnik	broj zastupnika
Stranka A	4060	4060 : 1000	4
Stranka B	3380	3380 : 1000	3
Stranka C	2560	2560 : 1000	2 + 1
UKUPNO GLASOVA	10 000	10000 : 1000	10

D'HONDOTOV SUSTAV

- primjer na izornoj jedinici u kojoj se bira **10 zastupnika** za parlament
 - metoda najvećeg broja

stranka **A** (4160) → **4**



stranka **B** (3380) → **4**



stranka **C** (2460) → **2**



	Br. glasova (X)	X : 1	X : 2	X : 3	X : 4	X : 5
Stranka A	4160	4160 (1)	2080 (4)	1386 (6)	1040 (9)	832 (11)
Stranka B	3380	3380 (2)	1690 (5)	1126 (8)	845 (10)	676 (13)
Stranka C	2460	2460 (3)	1230 (7)	820 (12)	615 (14)	495 (15)

ZADATAK

- izborna jedinica nosi **15** zastupničkih mjesta
- u izornoj jedinici glasuje **15 000** glasača
- kandidirale su se **4** stranke
- izračunajte **sustavom izbornog količnika** koliko pojedina stranka osvaja mandata na temelju dobivenih glasova u donjoj tablici

	broj glasova	proces računanja	broj zastupnika
Stranka A	7 063	7 063: 1000	7
Stranka B	3 382	3 382: 1000	3
Stranka C	1 994	1 994: 1000	2
Stranka D	2 561	2 561: 1000	3
UKUPNO GLASOVA	15 000	15 000 : 1000	15

MJEŠOVITI IZBORNI SUSTAV

izborni sustav u kojem se **dio mandata osvaja većinskim, a dio razmjernim modelom**

- da bi to bilo moguće, **svaki birač ima dva glasa**, tj. s jednim glasuje u većinskom, a s jednim glasuje u razmjernom sustavu
- primjer izbora u RH 2001.
 - u malim izbornim jedinicama – **relativna** većina
 - *u Sabor ide samo najbolji kandidat*
 - na državnoj razini – **razmjerni** sustav
 - *jedna lista za cijelu državu za ulazak u Sabor*

PREFERENCIJALNO GLASOVANJE - PRIMJER

IZBORNA JEDINICA (4 mandata)

2

stranka A

Ivan	<u>10.8 %</u>
Ante	<u>6.3 %</u>
Marin	0.12 %
Ana	6.3 %

2

stranka B

Matej	<u>15.4 %</u>
Marko	3.2 %
Luka	1.12 %
Petar	<u>10.3 %</u>

u parlament idu **Ivan** i **Ante** kao kandidati stranke A, te **Matej** i **Petar** kao kandidati stranke B

GLASAČKI LISTIĆ

izborna jedinica Pag

Kandidati:

1. Stranka A

- 1.) Ivan
- 2.) Ante
- 3.) Marin
- 4.) Ana

2.) Stranka B

- 1.) Matej
- 2.) Marko
- 3.) Luka
- 4.) Petar

PREFERENCIJALNO GLASOVANJE (2013.)

7

HDZ, HSP AS, BUZ (32,86%)

- | | |
|---------------------|--------|
| 1. Dubravka Šuica | 12,9 % |
| 2. Andrej Plenković | 15,4 % |
| 3. Davor Ivo Stier | 5,75 % |
| 4. Ivana Maletić | 1,83 % |
| 5. Zdravka Bušić | 1,68 % |
| 6. Ruža Tomašić | 26,5 % |
| 11. Zdravko Krmek | 2,70 % |

6

SDP, HNS, HSU (32,07%)

- | | |
|-----------------------------|--------|
| 1. Tonino Picula | 47,3 % |
| 2. Biljana Borzan | 7,50 % |
| 3. Marino Baldini | 0,69 % |
| 4. Oleg Valjalo | 0,57 % |
| 5. Sandra Petrović Jakovina | 1,62 % |
| 6. Jozo Radoš | 6,84 % |

1

**HRVATSKI LABURISTI -
STRANKA RADA (5,77%)**

- | | |
|--------------------|--------|
| 1. Nikola Vuljanić | 15,0 % |
|--------------------|--------|

Liste koje su dobile više od **5%** glasova birača sudjeluju u diobi za člana Europskog parlamenta

PREFERENCIJALNO GLASOVANJE

*Leksikon temeljnih
pojмова politike
(1990.)*

U novije se vrijeme opet dosta raspravlja o metodi **prenosivog glasa** (odnosno preferencijalne kvote). I taj sistem funkcionira u velikim izbornim jedinicama (s najmanje tri mjesta u predstavništvu). Birač se izjašnjava o kandidatima tako da **na glasač-kome listiću označuje kandidata kojeg smatra najpo-željnijim brojkom 1, brojkom 2 označuje narednog kandidata po svojoj preferenciji, zatim trećeg kandi-data, itd.** Kada se prilikom brojanja glasova ustanovi da je jedan kandidat dobio broj glasova koji je dostatan za izbor (u izbornoj jedinici s tri mjesta to je jedna četvrtina glasova plus jedan), više se ne računaju glasovi njemu dani, nego se sa listića na kojima je već izabrani kandidat upisan pod brojem 1 uzima onaj koji je označen brojem 2, pa 3, itd. Tim se sistemom osigurava visok stupanj reprezentacije glasačkih opredjeljenja, kako u stranačkom pogledu, tako i u drugim aspektima. No, taj je sistem raz-mjerno rijetko u uporabi (Irska).

IZBORNI SUSTAV

IZBORNI PRAG
(5%)

VEĆINSKI

MJEŠOVITI

RAZMJERNI
(PROPORCIONALNI)

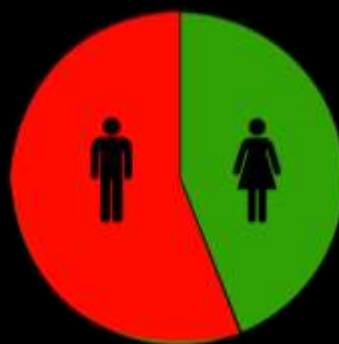
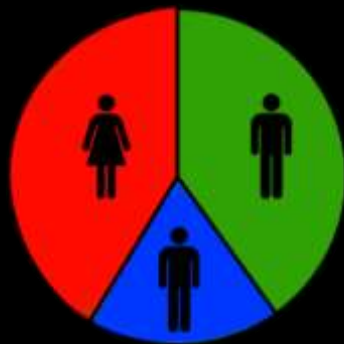
SUSTAV
RELATIVNE
VEĆINE

SUSTAV
APSOLUTNE
VEĆINE

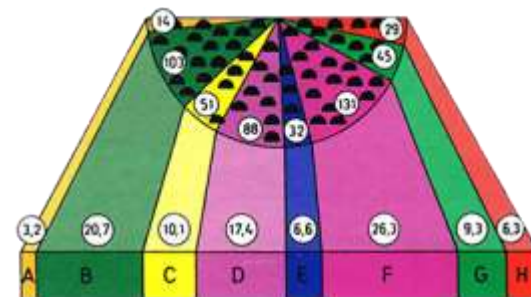
sustav izbornog količnika

D'Hondotov sustav

Badenski i Hereov sustav



50% + 1 glas



10+2

izborne jedinice

14

mandata
po izornoj jedinici

11.

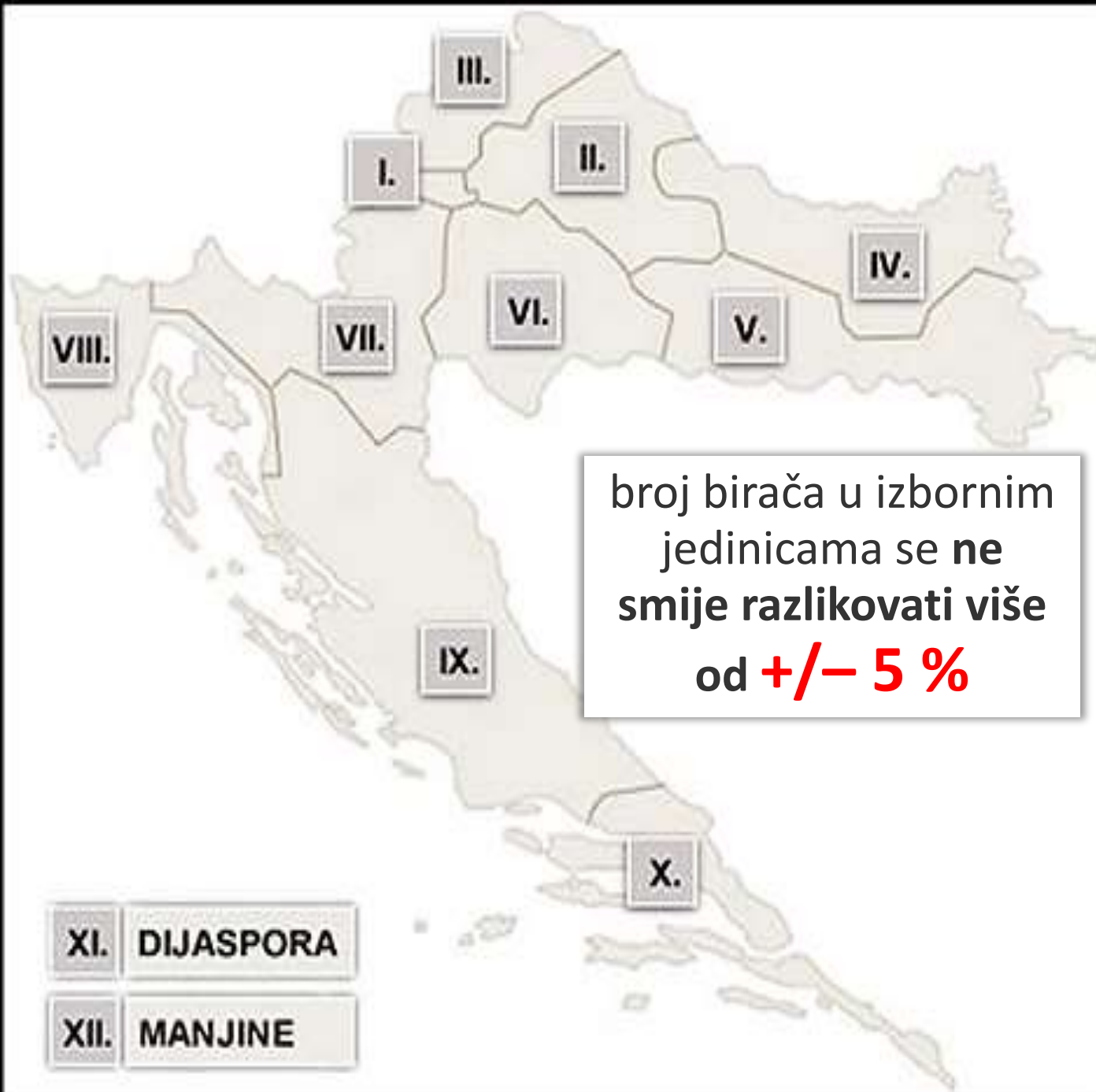
izborna jedinica

DIJASPORA
(3 mandata)

12.

izborna jedinica

MANJINE
područje cijele
Hrvatske
(8 mandata)



UTVRĐIVANJE IZBORNIH REZULTATA

- **sustav relativne većine** – potiče smanjenje broja stranaka i na političku apstinenciju (*npr. SAD*)
- **sustav apsolutne većine** – osigurava udio većeg broja stanovnika u vlasti, ali u obnašanju vlasti je nužno koaliranje
- **proporcionalni** – pogoduje jakim i velikim strankama sa stabilnim mnogoljudnim biračkim tijelom, pa ga one i podržavaju
 - dolazi do velike raspršenosti glasova na male stranke koje ne mogu prijeći prag
- **mješoviti** – pogoduje sudjelovanju većeg broja stranaka u vlasti

REFERENDUM

- **REFERENDUM** – oblik neposredne demokracije u posrednoj demokraciji
- oblik neposrednog odlučivanja birača **o nekom izuzetno važnom društvenom i političkom pitanju**
 - može biti **OBVEZUJUĆI** (*odluka glasača obvezuje vlast da tu odluku provede u djelo*) i **SAVJETODAVAN** (*daje uvid vlasti o mišljenju građana, no nema obvezu prihvatiti rezultate referenduma*)
 - prema razini provođenja može biti **NACIONALNI** i **LOKALNI**
- referendumsko pitanje je najčešće formulirano da se na njega odgovara sa **DA** ili **NE** (**ZA** ili **PROTIV**)
- najčešće se traži izlazak birača **iznad 50% od ukupnog broja birača** (u RH se traži **iznad 50%** od broja birača koji su **izašli na referendum**)

KAD SE RASPISUJE REFERENDUM

- kad je pitanje o **udruženju s drugim državama**
 - nakon što se Sabor **dvotrećinskom većinom (više od 66%)** odlučio za udruženje
 - *raspisuje ga Sabor*
- ako se radi o prijedlogu **promjene Ustava i zakona**
 - na zahtjev minimalno **10% ukupnog broja birača**
 - *raspisuje ga Sabor, a može ga raspisati i predsjednik uz supotpis premjera*

2. UDRUŽIVANJE I RAZDRUŽIVANJE

Članak 142.

Pravo da pokrenu postupak udruživanja Republike Hrvatske u saveze s drugim državama ima najmanje jedna trećina zastupnika u Hrvatskom saboru, Predsjednik Republike i Vlada Republike Hrvatske.

Zabranjuje se pokretanje postupka udruživanja Republike Hrvatske u saveze s drugim državama u kojem bi udruživanje dovelo, ili moglo dovesti do obnavljanja jugoslavenskoga državnog zajedništva, odnosno neke balkanske državne sveze u bilo kojem obliku.

O udruživanju Republike Hrvatske prethodno odlučuje Hrvatski sabor dvotrećinskom većinom glasova svih zastupnika.

Odluka o udruživanju Republike Hrvatske donosi se na referendumu većinom glasova birača koji su pristupili referendumu.

Referendum se mora održati u roku od 30 dana od dana donošenja odluke Hrvatskoga sabora.

Odredbe ovoga članka o udruživanju odnose se i na uvjete i postupak razdruživanja Republike Hrvatske.

REFERENDUM ZA SAMOSTALNOST RH 19. 5. 1990.

iznad 50% od
ukupnog broja
birača

Izlaznost: 83,56 %

94,2 %

1,2 %

„1. Jeste li za to da Republika Hrvatska, kao suverena i samostalna država, koja jamči kulturnu autonomiju i sva građanska prava Srbima i pripadnicima drugih nacionalnosti u Hrvatskoj, može stupiti u savez suverenih država s drugim republikama (prema prijedlogu Republike Hrvatske i Republike Slovenije za rješenje državne krize SFRJ)?“

„2. Jeste li za to da Republika Hrvatska ostane u Jugoslaviji kao jedinstvenoj saveznoj državi (prema prijedlogu Republike Srbije i Socijalističke Republike Crne Gore za rješenje državne krize u SFRJ)?“



REFERENDUM ZA EU

(22. 1. 2012.)

iznad 50% od broja birača
koji su **izašli na
referendum**

Izlaznost: **43,51%**

66,27 %

33,13 %

REPUBLIKA HRVATSKA
DRŽAVNO IZBORNO POVJERENSTVO

GLASAČKI LISTIĆ ZA PROVEDBU DRŽAVNOG REFERENDUMA

Važna napomena:

Glasački listić popunjava se tako da se zaokruži **samo jedan odgovor** na pitanje o kojem se glasa.

REFERENDUMSKO PITANJE:

JESTE LI ZA ČLANSTVO REPUBLIKE HRVATSKE U EUROPSKOJ UNIJI?

ZA



PROTIV

IZBORI

(plan ploče)

- **IZBORI** – politički postupak kojim državljani biraju predstavnike u predstavnička tijela
- **KRITERIJI DEMOKRATIČNOSTI IZBORA** – višestranačje i biračko pravo
- **BIRAČKO PRAVO** – pravo da se **bira** i da se **bude biran**
 - **PASIVNO** – pravo da se bira
 - **AKTIVNO** – pravo da se bude biran
- žene su prvo dobile pravo glasa u **Švedskoj** (1867.), a u **Hrvatskoj 1945.** god.
- **BIRAČKO PRAVO IMAJU** svi **punoljetni** državljani koji su **uvršteni u birački popis**
- **BIRAČKO PRAVO NEMAJU** osobe koje su sudskom presudom lišene građanskih prava (građanske časti)
- djelatne vojne osobe, namještenici u oružanim snagama, veleposlanici i konzuli **imaju pasivno** ali **nemaju aktivno** biračko pravo

- **OBIJEŽJA BIRAČKOG PRAVA U DEMOKRACIJI:**
 1. **OPĆE** – svi punoljetni državljani imaju pravo glasa
 2. **JEDNAKO** – jedan čovjek, jedan glas
 3. **IZRAVNO** – svatko bira u svoje ime, ne može netko drugi umjesto njega
 4. **TAJNO** – podatak o tome za koga smo glasali je tajan, a podatak o izlasku na izbore je javan
- **VRSTE IZBORA** (s obzirom na pravo glasa):
 1. **KOMPETITIVNI** – višestranačje, sloboda izbora
 2. **POLUKOMPETITIVNI** – jedna povlaštena stranka, ograničena sloboda izbora
 3. **NEKOMPETITIVNI** – jednostranački sustav, nema slobode izbora
- **VRSTE IZBORA** (s obzirom koga i za što se bira):
 1. **PARLAMENTARNI** – izbor predstavnika u parlament (sabor)
 2. **PREDSJEDNIČKI** – izbor za predsjednika države
 3. **LOKALNI** – izbor gradonačelnika i gradskih vijećnika

IZBORI

(plan ploče)

- **IZBORNI SUSTAV** – skup dogovorenih pravila o načinu pretvaranja glasova u predstavničke mandate
- **VRSTE IZBORNIH SUSTAVA**
 - **VEĆINSKI**
 - **RAZMJERNI** (proporcionalni)
 - sustav izbornog količnika
 - **D'Hondotov sustav** – *na parlamentarnim izborima*
 - Badenski i Hereov sustav
 - **MJEŠOVITI**

- **VEĆINSKI** IZBORNI SUSTAV – izborni sustav u kojem mandate **dobiva ona stranka** (ili kandidat) **koja je osvojila većinu glasova**
- dvije podvrste većinskog izbornog sustava:
 - sustav **RELATIVNE VEĆINE** – *pobjedu odnosi ona stranka (ili pojedinac) koja ima **najviše glasova u odnosu na druge***
 - sustav **APSOLUTNE VEĆINE** – *pobjedu odnosi ona stranka (ili pojedinac) koja osvoji **više od polovice glasova** (50% + 1 glas)*
- na predsjedničkim izborima se u **1. krugu** koristi sustav relativne, a u **2. krugu** apsolutne većine

- **RAZMJERNI** IZBORNI SUSTAV – izborni sustav u kojem mandate dobivaju stranke **prema omjeru dobivenih glasova**
- **3 podvrste razmjernih izbora:**
 - sustav izbornog količnika
 - D'Hondotov sustav
 - Badenski i Hereov sustav
- **IZBORNI PRAG** – minimalni postotak glasova koji neka stranka mora dobiti kako bi dobila mandat – u Hrvatskoj iznosi **5%**
- **SUSTAV IZBORNOG KOLIČNIKA**

$$\frac{\text{ukupno glasača} \\ (\text{npr. 10 000})}{\text{broj zastupnika} \\ (\text{npr. 10})} = \text{izborni količnik} \\ (1\,000)$$

IZBORI

(plan ploče)

- **REFERENDUM** – oblik neposredne demokracije u posrednoj demokraciji
- **MOŽE BITI:** – nacionalni i lokalni
 - obvezujući i savjetodavan
- **KAD SE RASPISUJE REFERENDUM**
 - kad je pitanje o **UDRUŽENJU SA DRUGIM DRŽAVAMA**
 - nakon što se Sabor **dvotrećinskom većinom (više od 66%)** odlučio za udruženje
 - *raspisuje ga Sabor*
 - ako se radi o prijedlogu **PROMJENE USTAVA I ZAKONA**
 - na zahtjev minimalno **10% ukupnog broja birača**
 - *raspisuje ga Sabor, a može ga raspisati i predsjednik uz supotpis premjera*